

LIBER stratégia 2018-2022

GAÁLNÉ KALYDY Dóra

A LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries) 2017 novemberében tette nyilvánossá az elkövetkezendő öt évre vonatkozó stratégiáját, mely nemcsak bemutatja, de fel is hívja a figyelmünket az európai szakkönyvtárakat foglalkoztató kérdésekre és prioritásokra. A stratégiai pontok kialakításában a szervezet legfőbb vezetőtestülete (executive board) mellett a 2016-os évi konferencián részt vevő tagintézmények képviselőinek is lehetősége volt széles körű egyeztetésre. Az a tény, hogy a hazai könyvtárügyben a három stratégiai ciklus után 2014-től nincs országos stratégiánk, még inkább szükségessé teszi a zsinórmérték keresését és használatát.

A stratégia kialakítása

A LIBER ma már megkerülhetetlen a szakkönyvtári, tudományos könyvtári területen, hiszen 420 könyvtárat, köztük nemzeti könyvtárakat, egyetemi könyvtárakat és szakkönyvtárakat tömörít a világ több mint negyven országából. Ezen kívül számos Európai Unió projektjehez kapcsolódik munkabizottságai révén és állásfoglalásokkal, tanulmányokkal támogatja az Európai Unió munkáját. A LIBER képviselői jelen vannak az európai open access tárgyalásokon és a szerzői joggal kapcsolatos konzultációkon is.

A szervezet 2018–2022-re vonatkozó stratégiáját a 2017-es éves konferencián, a görögországi Patrasban mutatta be a tagintézmények jelenlévő képviselőinek, majd ezt követően novemberben tette nyilvánossá honlapján. Az Elektronikus Információs Szolgáltatás (EISZ) Nemzeti Program és a Scientific Knowledge Services (SKS) közös szervezésében 2017. november 22-én Budapesten rendezett *Focus*

on Open Science: Research Data, Citizen Science, Access to Knowledge ... and Beyond c. konferencián Wilhelm Widmark,¹ a Stockholmi Egyetemi Könyvtár igazgatója, a LIBER igazgatótanácsának tagja mutatta be a magyar szakembereknek a LIBER stratégia elemeit.

A stratégia kialakítását 2016 elején kezdte meg a Strategy Task Force bizottság. Az év folyamán háromszor üléseztek, ezt egészítette ki az Executive Board stratégiával foglalkozó három ülése, majd a 2016 júniusára összeállt tervezetet a Helsinkiben tartott éves konferencián is megvitathatták. Akik nem tudtak személyesen részt venni a konferencián, online felületen oszthatták meg a stratégiához kapcsolódó álláspontjukat. A célkitűzések meghatározásának és a stratégia kialakításának alapja egy PEST-analízis volt, melyet kiegészített a nemzetközi partnerszervezetek és érintettek stratégiáinak elemzése, továbbá 12 nemzetközileg elismert szakemberrel készítették interjút.

A stratégia kialakításánál elsődleges irányelv volt a LIBER küldetése, mely elsősorban a kutatás támogatására irányul a világszínvonalú kutatási eredmények elérése érdekében, s fő értékei az együttműködés és integráció. Ennek folyományaként az elmúlt időszakban is számos tevékenységével segítette tagjait a szervezet: információs infrastruktúrával, érdekérvényesítésével, támogatással, továbbá a könyvtári szakembereknek nyújtott vezetőképzés szervezésével, melynek célja a korszerű ismeretek megosztása és az európai könyvtárvezetők személyes ismeretségén alapuló együttműködés erősítése.

A LIBER víziója, hogy 2022-re a tudományos könyvtárak (nemzeti könyvtárak, egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak) a digitális kor fenntartható tudásának motorjai, előmozdítói, támogatói legyenek. A kutatási területre vonatkozóan az alábbiakat vízionálja a szervezetet:

- A publikálás elsődleges formája a nyílt hozzáférés (open access).
- A kutatási adat fellelhető, hozzáférhető, együttműködő, újra felhasználható (FAIR).
- A digitális készségek erősítik az egyre nyitottabb és átláthatóbb kutatási életciklust.
- A kutatási infrastruktúra részvételen alapul és a különböző diszciplínák szükségleteihez igazított.
- A jövő kulturális öröksége a jelenlegi digitális információkon alapszik.

A célkitűzések eredményes megvalósításához igazodik az egymással is összefüggő három stratégiai irány.

Ezen kívül a LIBER kommunikációs, érdekérvényesítő képességével, a nemzetközi projektekben való elköteleződéssel, irányelvek kidolgozásával, nemzetközi hálózatával és a vezetői készségek átadásával támogatja a tagszervezetek munkáját.

*A Research Libraries Powering Sustainable Knowledge in the Digital Age*² (A Tudományos könyvtárak a fenntartható tudás motorjai a digitális korban) című stratégia a következő három fő fejlesztési területet határozta meg, melyek egyszerre koordinálják a LIBER fejlődését, meghatározzák a jövő változásait és támogatják a világszínvonalú kutatást:

- a könyvtárak mint az innovatív tudományos kommunikáció platformjai,
- a könyvtárak mint a digitális készségek és szolgáltatások csomópontjai,
- a könyvtárak mint a kutatási infrastruktúra partnerei.

A könyvtárak mint az innovatív tudományos kommunikáció platformjai

Ez a stratégiai irányelv megerősíti és kiszélesíti a tudományos és szakkönyvtárak szerepét a megújuló tudományos kommunikációban. Az irányelvhez kapcsolódó cselekvési tervért az *Innovatív Kommunikációs Bizottság* (Steering Committee for Innovative Research Communication) felel. Három munkabizottság tevékenysége kapcsolódik az irányelvhez: a *Szerzői jog és egyéb jogi ügyek munkabizottsága* szabályozási szinten kívánja befolyásolni a szerzői jog kérdéseit és egyéb jogi ügyeket, feladatuk továbbá útmutatók készítése a kutatók számára.

Az *Open Access munkabizottság* a repozitóriumok hálózatára épülő új szolgáltatások kidolgozásával, a nyílt hozzáférésű folyóiratok üzleti modelljének fejlesztésével, a könyvtárak OA-modellben betöltött szerepével, illetve a könyvtárak OA kiadóként való működtetésének lehetőségével foglalkozik.

Az *Innovatív tudománytérítési munkacsoport*ban lévő LIBER tagkönyvtárak más partnerekkel és érintettekkel együttműködve új kutatásértékelési módszerek kidolgozására kapott felhatalmazást.

A munkacsoportok tevékenységéhez kapcsolódnak különböző nemzetközi projektek, mint pl. a FOSTER (FP7-es) projekt, mely a nyílt hozzáféréshez és a nyílt tudományhoz kapcsolódó képzések létrejöttét tette lehetővé. 2017-ben indult a FOSTER PLUS projekt, mely az előző időszak eredményeire támaszkodva segédanyagokat dolgoz ki a nyílt tudomány tudományterületenkénti megvalósítására.

Az OpenAIRE projekt a hazai szakembereknek is ismerős, hiszen a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár³ is partnerként vett részt a projektben. Immár a harmadik „generációnál” tartunk az OpenAIRE2020 programmal, melynek célja, hogy megvalósuljon az Európai Bizottság rendelkezése a nyílt hozzáférésről, és ezáltal nagyobb rálátásunk legyen az Európai Bizottság által támogatott kutatásokra.

A könyvtárak mint a digitális készségek és szolgáltatások csomópontjai

Továbbra is fontosnak tartja a LIBER a fizikai és digitális kutatási környezet fejlesztését. Egyértelmű célkitűzés, hogy a könyvtárak tovább fejlesszék digitális szolgáltatásaikat. A *Digitális Készségek és Szolgáltatások Bizottság* (Steering Committee for Digital Skills & Services) vezetésével két munkabizottság, a Digitális Bölcsészet – Digitális Kulturális Örökség, illetve a Vezetői készségek működnek az elkövetkezendő időszakban. A LIBER, mely már előző stratégiai ciklusában is elköteleződött a vezetőképzés mellett, két továbbképző programot alakított ki: az egyik program olyan középvezetőknek szól, akik rövid időn belül vezető pozícióba kerülnek, a másik program pedig a felsővezetőknek tartott többnapos szeminárium. Mindkét képzési program népszerű a tagintézmények között: az előttük álló kihívások megbeszélése és együtt gondolkodás mellett ezek a kis létszámú tréningek jó alkalmat biztosítottak a kollégák megismerésére és a szakmai együttműködések kialakítására is.

A programok folytatódnak: a LIBER *Journées for Librarian Directors* c. programot a bizottság 2020 májusára hirdette meg, az *Emerging Leaders* pedig 2019-ben az éves LIBER konferencia előtti napokban tartják. A stratégiai pont prioritásai közé tartozik még a nálunk kevésbé ismert terület, a tudomány társadalmasítása (citizen science) és az adatbányászat.

A szervezet tervbe vette további két munkacsoport kialakítását, az egyik a könyvtári dolgozók digitális készségeinek fejlesztésével foglalkozna, a másik pedig a szolgáltatási portfólió átalakításával.

Könyvtárak mint a kutatási infrastruktúra partnerei

A LIBER harmadik kulcsterülete a kutatási infrastruktúra fejlesztése, mely lehetővé teszi a különböző tudományterületek közötti határok lebontását.

A prioritások közé tartozik a megosztott szolgáltatások és a felhőszolgáltatások fejlesztése, melynek alapja az egységes pénzügyi támogatás, irányítás és a jól kiépített technikai infrastruktúra. A rendszerek átjárhatósága mellett (interoperabilitás) a LIBER stratégiai szinten kíván foglalkozni az adatgondnoksággal (data stewardship, data curator), az adatok feldolgozásának, tárolásának és visszakérésének irányelveivel és a kapcsolt nyílt adatokkal (open linked data).

A stratégiai cél megvalósításáért a *Kutatási Infrastruktúra Bizottság* (Steering Committee for Research Infrastructure) felelős, melynek munkáját két munkabizottság támogatja a Kutatási Adatmenedzsment és az Építészeti Fórum (ez utóbbi feladata a könyvtárosok és az építészek közötti együttműködés és kommunikáció erősítése, az új projektek és trendek figyelemmel kísérése).

A stratégia követhetősége

A LIBER által megfogalmazott stratégiai pontok kellőképpen általánosak ahhoz, hogy bármely európai tudományos és szakkönyvtár meglássa bennük a rá vonatkozó jellemzőket, és kiegészítve magára szabja. A LIBER jelenlegi stratégiájában számos olyan elem szerepel, amelyre a hazai tudományos és szakkönyvtáraknak is érdemes odafigyelni. Országos könyvtári stratégia hiányában a hazai tudományos és szakkönyvtáraknak is szükségük lenne követhető zsinórmértékre és közös célkitűzésekre.

Önszerveződő módon elindultak már ezen az úton a hazai szakkönyvtárak, felismerve a fejlesztésre szoruló területeket. A közelmúltban született két dokumentum számos olyan elemet tartalmaz, amely összhangban van a LIBER stratégiai célkitűzéseivel is. Mind a 2016 decemberében aláírt *Szándéknyilatkozat*,⁴ mind az IKSZ (Informatikai és Könyvtári Szövetség) Tudományos és Szakkönyvtárak tagozata által 2017 áprilisában megfogalmazott *Állásfoglalás*⁵ széles körű összefogáson alapul.

Mint ismeretes, *Monok István* főigazgató (MTA Könyvtár és Információs Központ) kezdeményezésére 2016. november 8-án a nemzeti könyvtár főigazgatója, több egyetemi könyvtár és szakkönyvtár vezetője közös nyilatkozatban állapodott meg arról, hogy a magyar könyvtáraknak szükséges áttérni egy hatékony együttműködést biztosító, újgenerációs, innovatív technológián alapuló, közös könyvtári platformra, mely figyelembe veszi a hazai könyvtári igényeket, és a használók minél gyorsabb és célirányos informá-

cióellátását biztosítja. A 2016. december 7-én aláírt dokumentum összhangban áll a LIBER harmadik stratégiai pontjával, a kutatási infrastruktúra fejlesztésével. Az Országos Széchényi Könyvtár *Országos Könyvtári Rendszer* (OKR) projektjének⁶ célkitűzései beleillenek a közösen megfogalmazott elképzelésekbe, azonban a projekt az év végén befejeződik, és a szakma nem nagyon látja az eredményeket.

Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtárak tagozata öt pontban fogalmazta meg állásfoglalását a szakkönyvtárak legégetőbb tennivalóiról. A tagozati könyvtárvezetők csatlakoztak a Szándéknyilatkozat célkitűzéséhez is, kiegészítve azzal, hogy „*az országos könyvtári rendszer 21. századi megújításának szerves részét kell, hogy képezzék a tudományos és szakkönyvtárak*”, a központi feladatokat „*csak elosztva, a tudományos és szakkönyvtárakkal való napi együttműködésben*” lehet megvalósítani, melyekhez „*szoron kívül költségvetési forrást kell rendelni*”. Továbbá a tudományos és szakkönyvtárak képviselői a tudományos szakirodalom nyílt hozzáférhetősége érdekében jogszabályi támogatást sürgettek (ld.: LIBER első stratégiai pontja), és az igényekre épülő felsőfokú szakképzést és megújuló, a napi munkafolyamatokat támogató továbbképzések szervezését sürgették az aláírók, melyek az életpályamodellre vagy a közalkalmazottak jogállását érintő jogszabályokra építenek. A továbbképzésektől megvont finanszírozás ismételt biztosítását szorgalmazták (ld.: LIBER második stratégiai pontja), illetve az érdekképviselet és szakmapolitikai érdekérvényesítést, azaz az EMMI Könyvtári és Levéltári Osztályának megerősítését.

A LIBER stratégiájából természetesen további következtetéseket vonhatunk le: egyfelől jelzi az európai szakkönyvtárak fejlődési irányát, láthatóvá téve, hogy hajóink jó irányba haladnak (csak a szelet nehezen

tudjuk befogni vitorláinkba), másfelől azonban észre kell vennünk, hogy a LIBER legnagyobb ereje az összefogásban és a hálózati együttműködésben van.

Néhány európai országban (pl.: Norvégia, Hollandia, Ausztria) a hatékonyság és a gazdaságosság érdekében az országos feladatokat egy központi intézmény/könyvtár koordinációjába adják, de a feladatok végrehajtása közös munka, minden résztvevő egy kis fogaskerék a nagy rendszerben. A LIBER és az európai országos könyvtári stratégiákból elsődlegesen ezt a szemléletet kell elsajátítanunk. A 21. században ugyanis elszigetelten nem létezhetnek könyvtárak, még nemzeti könyvtárak sem, csakis együtt, egymás munkáját támogatva léphetünk előre.

Jegyzetek

1. http://eisz.mtak.hu/images/esemenyek/171122_openscience/prez/11-Widmark-About-LIBER-Presentation-WW.pdf (letöltve: 2018. márc. 17.)
2. <http://libereurope.eu/wp-content/uploads/2017/11/LIBER-Strategy-2018-2022.pdf>
3. KARÁCSONY Gyöngyi: OpenAIRE. Az európai tudományos kutatás digitális névjegye = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 59. évf. 2012. 1. sz. 3–12 p.
http://epa.oszk.hu/03000/03071/00050/pdf/EPA03071_tmt_2012_01_03-12.pdf
4. http://konyvtar.mta.hu/index.php?name=v_1_5_szandeknyilatkozat (letöltve: 2018. ápr. 1.)
5. <http://konyvtar.ksh.hu/iksz/inc/docs/bovitett.pdf> (letöltve: 2018. ápr. 1.)
6. <http://www.oszk.hu/okr-projekt> (letöltve: 2018. ápr. 1.)

Beérkezett: 2018. április 1.

Kincsek cseréltek gazdát az Országos Széchényi Könyvtárban

Két különleges kötet került méltó helyére 2018. június 11-én az OSZK-ban.

Az egyik kötet, egy Mikes díszkiadás 1895-ből (Levelek Törökországból), melyet az 1956-os forradalom alatt menekítettek ki egy tűz elől, és az Egyesült Államokból került vissza most az OSZK-ba. A másik mű egy ősnymtatvány kolligátum 19. századi papírkötésben, mely az ötvenes évekig a budai ferencesek tulajdona volt, és napjainkig az OSZK-ban őrizték. A jeles alkalommal az OSZK visszaadta a kötetet a Budai Ferences Rendház Könyvtárának.